Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

22.10.2018

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaosto

Työ- ja elinkeinojaosto 24.10. klo 9.00 / HE 123/2018 vp / asiantuntijalausunto

PL 32 / Kotouttamisen haasteet ja kotouttaminen vuoden 2019 talousarvioehdotuksessa
Erityisesti;
- määrärahamuutokset ja uudet toimet sekä arvio niiden vaikutuksista
- arvio kotouttamisen tuloksellisuudesta sekä keskeisistä kehittämishaasteita
- maahanmuuttajien työllistymistilanne, työllistymisen haasteet ja kehittämistoimenpiteet

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Virasto ohjaa vastaanottokeskuksia kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) mukaisesti vastaanottopalveluiden järjestämisestä ja palveluiden kestosta. Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanottokeskusten perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista.

Vastaanottokeskus järjestää turvapaikanhakijalle em. lakiin perustuvat palvelut. Palveluihin kuuluvat muun muassa majoitus, vastaanottoraha ja sosiaali- ja terveyspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalvelut voivat vastaanottolain 14 §:n 2 momentin mukaan jatkua kohtuullisen ajan vielä senkin jälkeen, kun asiakkaalle on myönnetty oleskelulupa. Oleskeluluvan saaneen asiakkaan majoituspalvelut jatkuvat vastaanottokeskuksessa siihen saakka, kunnes hän muuttaa tosiasiallisesti kuntaan ja omaan asuntoon.

Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) mukaan ELY -keskuksen tehtävänä on osoittaa kansainvälistä suojelua saanut henkilö siihen alueensa kuntaan, jonka kanssa keskus on tehnyt sopimuksen pakolaisen vastaanotosta. Mikäli sopimuspaikkoja ei kuitenkaan ole riittävästi, vastaanottokeskus voi Maahanmuuttoviraston ohjeen mukaan avustaa asiakasta löytämään kohtuuhintainen vuokra-asunto siltä ELY-keskuksen alueelta, jossa ao. vastaanottokeskus toimii. Vastaanottokeskukset järjestävät muuttoneuvontaa sen jälkeen, kun asiakas on saanut tiedon myönteisestä oleskeluluvasta. Asiakas voi myös muuttaa itsenäisesti haluamaansa kuntaan joko turvapaikkaprosessin aikana tai oleskeluluvan saamisen jälkeen. ELY-keskusten neuvottelemat kuntapaikat ovat kuitenkin ensi sijainen väylä siirtyä kuntaan. Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntaan ohjaamisen lisäksi Maahanmuuttovirasto on vastannut kiintiöpakolaisten maahantulon järjestelyihin liittyen ELY-keskuksen järjestämälle kuntapaikalle sijoittamisesta.

Kuntapaikkojen saatavuus on ollut jo vuosia hyvin ongelmallista. Lakisääteinen kuntapaikkajärjestelmä ei toimi riittävän tehokkaasti oleskeluluvan saaneiden kuntiin siirtymisen turvaamiseksi eikä kuntapaikkatarpeisiin ole pystytty vastaamaan. Vastaanottokeskuksen tukema tai itsenäisesti toteutuva muutto onkin ollut huomattavasti ELY-keskuksen sopimusperusteista kuntaan ohjaamista suurempaa. Vuonna 2017 ELY-keskukset osoittivat kuntapaikoille n. 25 % oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista. Itsenäisesti kuntiin muutti n. 45 % luvan saaneista ja vastaanottokeskusten avustamana n. 30 %.

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171 | kirjaamo@intermin.fi | www.intermin.fi

On haasteellista, kun ELY -keskukset ovat sopineet kymmenien kuntien kanssa kansainvälistä suojelua saavien vastaanottamisesta ja kotouttamisesta, mutta kuntapaikat eivät välttämättä käytännössä kohtaa alueellista kysyntää. Kuntapaikkoja on perinteisesti varattu erityisesti haavoittuvien ryhmien, kuten kiintiöpakolaisten, perheiden ja vailla huoltajaa olevien alaikäisten tarpeisiin. Sopimusten sitovuudessa on myös käytännön ongelmia. Lisäksi oleskeluluvan saaneet muuttavat itsenäisesti suurimpiin kaupunkeihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle, jossa koulutus- ja työllistymismahdollisuudet sekä palvelutaso ovat paremmat ja maahanmuuttajayhteisöt suurempia. Koska kuntaan ohjaaminen on osa kotouttamista, ei vastaanottokeskuksen avustamasta muutosta ole säännöksiä lainsäädännössä. Luvan saaneiden kuntaan muuttoa kuitenkin tuetaan osana vastaanottopalvelua, jotta polku vastaanottokeskuksesta kuntaan olisi sujuva.

Vastaanottojärjestelmässä on tällä hetkellä noin 11 000 turvapaikkaprosessissa olevaa. Myönteisen päätöksen saaneiden henkilöiden määrä vastaanottokeskuksissa on n. 500. Mitä nopeammin luvan saanut henkilö pääsee kuntaan muuttamaan, sitä nopeammin henkilö pääsee pois vastaanottopalveluiden piiristä laajempien kuntapalveluiden ja kotouttamistoimien piiriin. Kuntaan siirtymisen tavoiteaika on kaksi kuukautta oleskeluluvan tiedoksiannosta, mutta käytännössä odotusaika tällä hetkellä on keskimäärin n. 2,5 kuukautta (aikuisyksiköt). Ylimääräinen odotusaika aiheuttaa vastaanottojärjestelmälle kustannuksia asiakkaista, joiden tulisi luvan saaneina olla kunnan ja TE -toimiston palveluiden piirissä. Vuoden 2019 talousarvioehdotuksessa turvapaikanhakijoiden vastaanoton keskimääräiset kokonaiskustannukset ovat 45 e /hlö/vrk (ilman alv).

Sisäministeriön hallinnonala kehittää toimintaa jatkuvasti yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa kuntaan siirtymisen nopeuttamiseksi ja kotouttamisen alkuvaiheen tukemiseksi. Lisäksi maakuntauudistuksen myötä ovat ELY-keskusten tehtävät kotouttaminen mukaan luettuna siirtymässä maakunnille ja osaksi aluekehittämistä. Uudistuksen odotetaan edistävän myös kuntapaikoille siirtymistä.

Vastaanottokeskukset järjestävät turvapaikanhakijoille työ- ja opintotoimintaa, jolla voidaan osaltaan tukea varhaista kotoutumista. Toimintaan kuuluva ns. suomalaisen yhteiskunnan peruskurssi on asiakkaille pakollinen. Maahanmuuttoviraston ns. OSAKA-hankkeessa (EU-rahoitteinen) kehitetään työ- ja opintotoimintaa mm. systematisoimalla turvapaikanhakijoiden osaamisen kartoittamista. Osaamiskartoituksesta saadut tiedot pyritään hyödyntämään kuntaan siirtymisen nivelvaiheessa ja työvoimapalvelujen alkukartoitusvaiheessa. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että hankkeen tuloksia voitaisiin hyödyntää TE-toimistoissa maahanmuuttajien kotoutumissuunnittelun alkuvaiheessa.

Lakisääteisen kuntapaikkajärjestelmän toimivuutta tulisi sisäministeriön mielestä parantaa ja ELY-keskusten panostuksia kuntaan ohjaamisessa kasvattaa. Tulee kiinnittää huomiota vastaanottojärjestelmälle ja yhteiskunnalle kertyviin kustannuksiin, kun oleskeluluvan saaneen turvapaikanhakijan kotoutumisvaiheeseen siirtyminen estyy. Kotoutuminen on saatava liikkeelle viipymättä oleskeluluvan saamisen jälkeen ja asiakkaan palveluvastuun siirryttävä vastaanottokeskuksilta työ- ja elinkeinohallintoon ja kuntiin. Kuntapaikkojen määrä tulee asettaa oleskeluluvan saaneiden määrää vastaavalle tasolle. Työ- ja elinkeinohallinnon on myös käytännössä turvattava, että kuntaan siirtyminen lakisääteisen kuntapaikkajärjestelmän kautta toteutuu. Vuoden 2019 talousarvioesityksen valmistelussa on käytetty olettamaa, että oleskeluluvan saisi ensi vuonna 4 050 henkilöä.

Lausunto

22.10.2018

Liitteet -

Jakelu sara.kuitunen@eduskunta.fi

Tiedoksi oikeus@intermin.fi
Sisäministeri Mykkänen
Kansliapäällikkö Salmi
Erityisavustaja Andersson-Bohren
Johdon sihteeri Vihervirta
Johdon sihteeri Söderman
Johdon sihteeri Landström